

Firavun Ailesinden İmanını Gizleyen Mü'min Adam Kıssası

The Story Of The Believing Man Who Hid His Faith From The Family Of The Pharaoh

Özet

İslâm dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, insanları hakikate davet etmek için pek çok yönetime başvurmuştur. Bazen insanların aklına hitap ederken, bazen de duygularına hitap ederek onları doğru yola çağırır. Kur'an-ı Kerim'in bu amaca ulaşmak için kıssalara başvurur. Bu bağlamda, Kur'an-ı Kerim kıssaları büyük bir öneme sahiptir. Bu sebepten Kur'an-ı Kerim'de pek çok peygamber ve kavmin kıssaları geçmektedir. Bütün bu kıssaların yegâne amacı Kur'an-ı Kerim'in indiriliş maksadı olan insanları doğru yola iletme'dir. Bu çerçevede bakıldığında Kur'an kıssalarında insanlar için sayısız mesajın bulunduğu görülmektedir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssalardan biri de Mü'min Suresinin 28-46. âyetlerinde geçen Mü'min Adam kıssasıdır. Kur'an-ı Kerim'de geçen peygamber kıssalarının çoğu kendisinden önce indirilen kutsal kitaplarda yer almasına rağmen Mü'min Adam kıssası Kur'an-ı Kerim dışında hiçbir kutsal kitapta geçmemektedir. Dolayısıyla bu kıssanın ana kaynağı Kur'an'dır. Kur'an-ı Kerim'de geçen Mü'min Adam kıssasında Firavun ailesine mensup Mü'min Adam'ın Firavun'un zulmüne karşı Hz. Mûsâ için verdiği mücadele anlatılmaktadır. Firavun'un çaresizlik psikolojisi ile "beni bırakın da Mûsâ'yı öldüreyim." tutumuna karşı, Mü'min Adam bir insanın "Rabbim Allah'tır." demekten dolayı öldürülemeyeceği teziyle hak ve batıl mücadelesini başlatmıştır. Bu amaçla Mü'min Adam kavmini güzel bir üslupla düşünmeye davet eden öğüt ve nasihatleriyle doğru yola davet etmiştir. Bunu gerçekleştirmek için de yerine göre akla ve duygulara hitap eden misaller vermiştir. Ancak onun kavmi uzun süre Firavun'un baskısı altında esaret psikolojisine alıştığından onun bu çabası sonuç vermemiştir. Kavminin kendisine karşı olumsuz tutumuna karşı Allah onu kavminin her türlü kötülüğünden muhafaza ederek onun sabır ve samimiyetle mücadelesinde yalnız bırakmamıştır.

Anahtar kelimeler: Kur'an, Kıssa, Hz. Mûsâ, Firavun, "Mü'min Adam".

ABSTRACT

The Quran, which is the fundamental source of Islam, employs various methods to invite people to truth and righteousness. Indeed, sometimes it appeals to people's intellect, and sometimes it calls them to the right path by appealing to their emotions. One of the rhetorical devices that the Quran uses to achieve this goal is to refer to historical narratives. In this context, Quranic stories hold great importance. For this reason, there are many stories of prophets and nations in the Quran. The sole purpose of all these stories is to guide people to the right path, which is the ultimate goal of the Quran's revelation. Looking at it from this perspective, it can be seen that Quranic stories contain countless messages for people. One of the stories mentioned in the Quran is the story of "The Believer" which is found in verses 28 and 46 of Surah Al-Mu'min. While most of the prophet stories in the Quran are also found in previous holy books, the story of "The Believer" is unique to the Quran and is not found in any other holy book. Therefore, the primary source of this story is the Quran. In the story of "The Faithful Man" in the Quran, it is narrated how a faithful man from Pharaoh's family fought against the oppression of Pharaoh on behalf of Prophet Mûsâ. In response to Pharaoh's desperate psychology and his attitude of "let me kill Mûsâ", the faithful man initiated a struggle between right and wrong, arguing that one cannot be killed for saying "My Lord is Allah." He invited his people to the right path with good advice and exhortation, using appropriate examples to appeal to both reason and emotion. However, his people had become accustomed to the slavery mentality under the pressure of Pharaoh for a long time, so his efforts did not yield results. Despite his people's negative attitude towards him, Allah protected him from all kinds of evil and did not leave him alone in his patient and sincere struggle.

Keywords: Quran, Story, Prophet Moses, Pharaoh, "Believing Man."

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim, her şeyden önce bir dinî davet kitabı ve hidayet rehberidir. İnsana, dünyaya gelme gayesini bildirmekte, sorumluluk yüklemekte, inanç ve ibadet esaslarının yanında fitrata uygun hukuk ve ahlak kaideleri vazetmektedir. Kur'an'da bu hususlar çok farklı şekillerde dile getirilmiştir. Bunların başında kıssalar gelmektedir. Nitekim Taberî (öl. 310/923) başta olmak üzere bazı müfessirler kıssaların Kur'an'ın üçte birini teşkil ettiğini söylerken; bazıları da üçte ikisini kapsadığı kanaatindedir. Reşid Rızâ (öl. 1935) gibi kıssanın anlamını geniş tutanlar için bu oran dörtte üçe kadar çıkmaktadır. Ancak Kur'an kıssalarının gayesi mahza kıssa değil, Kur'an'ın tenzil maksatlarına hizmet ve sunulmak istenen mesaj için bir vasıta'dır. Kur'an'daki kıssa ve mesellerde bu maksat açıkça ifade olunmaktadır. Kur'an, bir dinî davet ve tebliğ kitabı olduğundan kıssa da bu daveti duyurma, tebliğ ve benimsetme vasıtasıdır. Kısacası Kur'an'ın gayelerini gerçekleştirme araçlarındandır. Kıssalar hemen hemen bütün

Sait Demir¹

How to Cite This Article
Demir, S. (2024). "Firavun Ailesinden İmanını Gizleyen Mü'min Adam Kıssası", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:9, Issue:2; pp:183-193. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11103507>

Arrival: 16 March 2024
Published: 30 April 2024

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Bu makale Dicle Üniversitesi'nde devam eden "Kur'an-ı Kerim'de Mü'min Adam Kıssası" adlı doktora çalışmasından oluşturulmuştur.

¹ Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, Diyarbakir, Türkiye

Kur'an gayeleri içine alır. Kıssa, daveti tebliğ vasıtası olduğundan dinî tevcihleri ihtiva etmesi esas hedefi olmaktadır.

Kur'an kıssaları, muhatabın zihin, kalb, his ve şuur gibi insanın hareketleri üzerinde müessir olan unsurlarını faaliyete geçirerek doğru inancı sunup kökleştirmeyi hedefler. Ayrıca muhatabı farkında olmadan yüce melekeler ve fazilet ile hayır cephesine yönlendirerek dinî hassasiyetin oluşmasını temin eder.

Kur'an kıssalarında daha çok peygamberler ve diğer salih şahsiyetler anlatılmakta ve bunların örnek hayatı gözler önüne serilmektedir. Bunun yanında geçmiş dönemlerde yaşamış toplumlardan iyi davranışlar sergileyenlerin güzel akıbetleri, fenalık yapanların ise kötü sonları bildirilmektedir. Bu durum fert için de geçerlidir; bazı tiplerden sakındırılırken öbür bazıları da örnek gösterilir. Mesela Nemrut, Firavun, Kârun gibi tiplerden sakındırılır. Meryem, Uzeyr, Zülkarneyn, Lokman, Mü'min Adam gibi şahıslar örnek olarak gösterilir. Bu anlatımların sebebinin numune-i imtisal ve numune-i ictinab, iyileri örnek almak ve kötülerden sakınmak olduğu açıkça ifade edilmektedir. (et-Tahrîm, 66/15. Kur'an kıssaları evrensel bir hüviyeti haiz olduğundan her dönemin problemlerine çözüm olacak prensipler ihtiva etmektedir.

Kur'an'da çok sayıda kıssa mevcuttur. Bunlardan biri de Mü'min Süresinde varit olan "Mü'min Adam" kıssasıdır. Bu kıssa birçok açıdan dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Mü'min Adam'ın vasfının ilgili Sürenin ismi olma derecesine çıkmasıdır. Bu durum meselenin önemini ortaya koyan en önemli unsurlardan biridir. Nitekim ilgili âyet-i kerîmede bizzat "reclun müminun (Mü'min Adam)" diye varit olması yani Allah Teâlâ'nın bizzat kıssanın kahramanı olan zatı "Mü'min Adam" diye tavsif etmesi, bu meselenin başlı başına büyük bir önemi haiz olduğunun göstergesidir. Ayrıca Kur'an, yeryüzünde bozgunculuk yapanlara karşı hikmet, basiret ve letafetle mücadele etmenin ferdi ve ictimai bir sorumluluk olduğunu birçok vesile ile ifade etmektedir. Bu oldukça hikmetli ve mühim usulün bu kıssada da yer alması meselenin ele alınmasının gereğini ortaya koyan başka bir unsurdur. İşte çalışmamızın konusu olan "Mü'min Adam" kıssasında öne çıkan en önemli yönlerden biri de budur. Ayrıca bu kıssada dikkat çeken en önemli unsurlardan biri "insaf düsturu"dur. İnsaf (objektiflik) düsturu veya muhataba mühlet verme diye de ifade edebileceğimiz bu üslup ve usule, bu vicdanî harekete geçiren, zaman ve zemine bağlı olmayan evrensel değere âyet-i kerîmelerde sıklıkla rastlanmaktadır. Lakin Mü'min Süresinde "Mü'min bir kişi'nin dili ile varit olan bunların en barizidir. Bu zat, önce imanını ketmederek gizliden gizliye tedbirlerle Firavun'u avutmuş ise de nihayet Hz. Mûsâ'nın katli kararı karşısında önce tedricen öğüt vermeye başlamış sonra açıktan mücadele meydanına atılmıştır. Çünkü meselenin aldığı yeni boyut gereği, anında müdahale gerekmektedir.

MÜ'MİN ADAM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

KİMLİĞİ

Mü'min Adam'ın kim olduğu hususunda müfessirler ihtilaf etmişlerdir. Bazı müfessirler bu zatın Firavun'un amcasının oğlu olduğunu söylemişlerdir. (Taberî, 2009, c. 9, s. 7131 Sa'lebî, 2002, c. 8, s. 154; Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 423; İbnü'l-Cevzî, 2009, c. 5, s. 332; Râzî, 2009, c. 14, s. 50; İbn Kesîr, 2003, c. 3, s. 1063; Ebû Hayyân, 1993, c. 7, s. 441; Âlûsî, ts. c. 8, s. 176; Merâğî, c. 24, s. 63) Bu görüşlerine dayanak olarak da onun adına hareket etme yetkisine sahip olması ve emniyet teşkilâtı başkanının yetkilerini deruhte etmesini göstermişlerdir. (Râzî, 2009, c. 14, s. 50; Ebû Hayyân, 1993, c. 7, s. 441; Âlûsî, ts. c. 8, s. 176; Merâğî, c. 8, s. 176) Bununla birlikte şu delillere de yer vermişlerdir: Âyette kullanılan "âl" (آل) kelimesi kabile, aşiret ve akraba anlamlarına gelmektedir. (İbnü'l-Cevzî, 2009, c. 5, s. 332; Râzî, 2009, c. 14, s. 50) Nitekim Allah Teâlâ da, "*Biz de üstlerine taş (yağdıran bir fırtına) gönderdik. Ancak Lût ailesini seher vakti kurtardık*" buyurmuştur. (el-Kamer, 54/34)

Bu delillerin dışında, Mü'min Adam'ın Firavun ailesine mensup bir kişi olduğunu gösteren başka kanıtlar da bulunmaktadır. Bir rivayette Hz. Resûlullah (s.a.v) "Sıddıklar üçtür: Yâ-sîn ailesinden olup Mü'min olan Habîbu'n-Neccâr; 'Rabbim Allah'tır diyor diye siz bir adamı öldürecek misiniz?' diyen, Firavun hanesinden Mü'min Adam; üçüncüsü de Hz. Ebû Bekir'dir ki, bu da onların en faziletlisidir." buyurmuştur. (Kurtubî, 2014, c. 8, s. 200) Başka bir rivayette Abdullah ibn Abbas (öl. 68/687-88): Mü'min Adam, Firavun'un eşi ve "...Ey Mûsâ! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında senin durumunu görüşüyorlar..." (el-Kasas, 28/20) zattan başka, Firavun ailesinden hiç kimse Hz. Mûsâ (a.s.)'ya iman etmemiştir. buyurarak bu durumu beyan etmiştir. (Mâverî, ts., c. 5, s. 152; İbn Kesîr, 2003, c. 3, s.1063; Suyûtî, 2013, c. 13, s. 44)

Mü'min Adam'ın Hz. Mûsâ (a.s.)'yı kollaması da bir başka delildir. Firavun, "*Bırakın beni, Mûsâ'yı öldüreyim. (Faydası olacaksa) Rabbini yardıma çağırın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum.*" (el- Mü'min, 40/26) diyerek, Hz. Mûsâ (a.s.)'yı öldürmeye karar verir. Firavun'un bu kararı üzerine Mü'min Adam, hemen onun huzuruna çıkarak bu kararından vazgeçirmeye çalışır. Firavun da onun sözünü dinleyerek Hz. Mûsâ (a.s.)'yı öldürmekten vazgeçer. Bu durum, Mü'min Adam'ın Firavun'un soyundan geldiği tezini güçlendirir. Eğer Mü'min Adam, İsrailoğullarından birisi olsaydı, Firavun muhtemelen onun sözünü dinlemeyip hızla cezalandırma yoluna giderdi. (Taberî, 2009, c. 9, s. 7131; İbn Kesîr, 2003, c. 3, s. 1063) Ayrıca, Mü'min Adam kavmine nasihat ettiği zaman (يَا قَوْمِ) yani "Ey kavmim" ifadesini tercih etmiştir. Bu durum, Mü'min Adam'ın İsrailoğullarından bir birey olmadığını, aksine Firavun'un soyundan gelen bir

kişi olduğunu göstermektedir. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 424) Bu da onun kimliği hakkında daha net bir anlayışa sahip olabilmemizi sağlamaktadır. Sonuç olarak, bu delillerin ve hadislerin bir araya getirilmesiyle, Mü'min Adam'ın kimliği konusunda önemli ipuçları elde edilmektedir ve bu unsurlar, onun Firavun'un ailesinden bir kişi olduğu iddiasını desteklemektedir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, âlimler genel olarak Mü'min Adam'ın Firavun ailesine mensup olduğu görüşündedirler. Ancak bazı âlimler farklı bir yaklaşım benimsemişlerdir. Bu âlimler, Mü'min Adam'ın doğrudan Firavun'un ailesine ait bir birey olmadığını savunarak, aslında onun Firavun kavminden bir Kıptî olduğunu iddia etmişlerdir. (Taberî, 2009, c. 9, s. 7131; Ebû Hayyân, 1993, c. 7, s. 441) Ancak dikkat çekici bir şekilde, bu âlimler bu görüşlerini desteklemek adına herhangi bir kanıt sunmaktan kaçınmış ve bu düşüncüyü sade bir ifadeyle dile getirmişlerdir.

Bir kısım müfessir de Mü'min Adam Firavun'un ailesi ya da kavminden biri değil imanını Firavun ve onun akrabalarından saklayan İsrailoğullarından birisi olduğunu ifade etmişlerdir. (Taberî, 2009, c. 9, s. 7131; Sa'lebî, 2002, c. 8, s. 273; Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 424; Râzî, 2009, c. 14, s. 50; Kurtubî, 2014, c. 8, s. 200) Görüşlerini temellendirmek için de âyette takdim ve tehirin olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre âyetin takdiri şu şekildedir: “*Firavun hanedanına karşı imanını gizleyen mü'min bir adam dedi ki...*” Bu görüşü benimseyen müfessirler, Mü'min Adam'ı Kıptîlerden biri olarak değil, İsrailoğullarından biri olarak kabul etmektedirler.

Bunun dilsel açıklamasını da şu şekilde yapmaktadırlar: âyetteki (مِنْ) edatı mü'min kelimesine değil (يَكْتُمُ) fiiline ilişkilendirilmişlerdir. Bu durumda âyetin anlamı “*Firavun'un ailesinden bir şahıs idi*” şeklinde değil “*İmanını Firavun'dan gizleyen Mü'min birisi dedi*” şeklinde olur. Ancak bazı âlimler Arapçada böyle bir kullanımın caiz görülmediğini belirterek bir anlamda bu görüşün isabetli bir görüş olmadığına işaret etmektedirler. Çünkü Arapçada bu anlamın elde edilmesi için (كَتَمْتُ مِنْ فُلَانٍ كَذَا) ondan şu işi gizledi değil (كَتَمْتَهُ كَذَا) kullanılır. (Râzî, 2009, c. 14, s. 50; Kurtubî, 2014, c. 8, s. 200; Ebû Hayyân, 1993, c. 7, s. 441) Nitekim Allah Teâlâ da bu kullanıma uygun olarak şöyle buyurmaktadır: وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا “*Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler.*” (en-Nisâ, 4/42)

ADI

Kur'ân-ı Kerim'de, pek çok toplumun ve kişilerin isimlerinden söz edilmektedir. Fakat bu toplumların ve kişilerin isimleri çoğu kere açık bir şekilde zikredilmemektedir. Zira bunlara gerek de yoktur. Çünkü bu kıssaların anlatılmasının asıl amacı bizzat kıssa değil ondan alınacak hisse ve Kur'ân'ın indiriliş maksatlarını gerçekleştirmektir. Bu maksatların başında da Allah'ın vahdaniyetini ispat, ahiret inancını takrir ve peygamberliğin ispatı gibi konular gelmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'in Mü'min Sûresinin yirmi sekizinci âyetinde geçen reculun müminun kıssasında da Mü'min Adam'ın ismi açık bir şekilde zikredilmeyip, kendisinden ismi cins şeklinde söz edilmiştir. Ancak müfessirler onun ismini merak etmişler ve bunu tespit etmeye çalışmışlardır. Onun ismi konusunda kesin bir delil olmadığından bu konuda müfessirler farklı görüşler ifade etmişlerdir. Bu da çok sayıda görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Nitekim Kurtubî (öl. 617/1273) Mü'min Adam'ın isminin Habîb ya da Şem'an olduğunu ifade etmiştir. (Kurtubî, 2014, c. 8, s. 200) Süheylî (öl. 1042/1632) de onun görüşünü savunarak; bu hususta en sahih görüşün bu olduğunu söylemiştir. Ayrıca Kurtubî, İbn Cerir et-Taberî'nin tarihinde adının Habrek olarak geçtiğini belirtmiştir. (Taberî, ts. s. 137; Kurtubî, c. 8, s. 200; İbn Kesîr, el-Bidâya ve'n Nihâye, c. 1, s. 290)

Sa'lebî (öl. 427/1035) ve birçok âlim ise onun isminin Hizbîl olduğunu belirtmişler ve bu görüşlerini İbn Abbas'a dayandırmışlardır. (Sa'lebî, 2002, c. 8, s. 273; Kurtubî, 2014, c. 8, s. 200) Zemahşerî (öl. 538/949) de onun ismi hakkında Sam'un, Habîb, Hırbil ve Hizbîl isimlerine yer vermiştir. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 424; Kurtubî, 2014, c. 8, s. 200) İbn Âşûr (öl. 1393/1973)'un tefsirinde ise Mü'min Adam'ın ilim sahibi olan Habîb en-Neccâr olduğu zikredilmektedir. (İbn Âşûr, 1984, c. 24, s. 184) İbnü'l Cevzî (öl. 527/1201) de Mü'min Adam'ın adı hakkında beş farklı görüşün olduğunu belirtmiştir. Bu görüşler şunlardır:

1-İbn Abbas ve Mukâtil b. Süleyman (öl. 150/767) Mü'min Adam'ın adı Hizbîl olduğunu belirtmişlerdir.

2-Ka'b b. Mâlik (öl. 50/670) onun adının Habîb olduğunu ifade etmiştir.

3-Şu'ayb el-Cübbâî (öl. 303/916) onun adının Sam'un olduğunu belirtmiştir.

4- Bazı rivayetlerde adı Cibril olarak geçmiştir.

5- Diğer bir görüşe göre ise adı Şem'an olarak zikredilmiştir.

Son iki görüş İbn İshâk (öl. 151/768)'tan rivayet edilmiştir. Haccâc b. Yûsuf es-Sekafî (öl. 95/714) ve İbn Makula (öl. 475/1082)'da onun isminin Şem'an olduğunu söylemişlerdir. (İbnü'l-Cevzî, 2009, c. 5, s. 333)

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Kur'ân-ı Kerim kıssalarındaki şahsiyetlerin isimlerinden ziyade onlar üzerinden verilmek istenen mesaj temel amaç olduğundan bu tür kıssalarda isimlere yer verilmemiştir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim isim, şahıs, mekân ve zaman mefhumlarına önem vermez. Bu mefhumların vasıtasıyla verilmek istenen mesaja önem

verir. Onun için Firavun ailesine mensup olan bu zâtın isminden daha mühim olan, onun üstlenmiş olduğu misyondur. (Demirci, 1983, c. 3, s. 45)

GÖREVİ

Kur'ân-ı Kerim'de, Mü'min Adam'ın adı ve kimliği açık bir şekilde geçmediği gibi, onun ne görev yaptığı da geçmemektedir. Ancak âlimler adı ve kimliğini merak ettikleri gibi onun görevini de merak etmişlerdir. Dolayısıyla adı ve kimliği hakkında ihtilaf ettikleri gibi, görevi hakkında da ihtilaf etmişlerdir.

Bazı âlimlere göre, Mü'min Adam Firavun'un amcasının oğlu veya veliahdıdır. Yani ölümünden sonra kendisinin yerine tayin edilecek hükümdardır. (Râzî, 2009, c. 14, s. 50) Bazı âlimlere göre ise o Emniyet Genel Müdürüdür. (İbn Kesîr, el-Bidâya ve'n Nihâye, c. 1, s. 290) Zira Firavun, Hz. Mûsâ'nın getirdiği büyük mucize karşısında şaşkın kalınca, hemen ileri seviyedeki yardımcılarını durum değerlendirmesi için toplantıya çağırmıştır. Bu toplantıda Firavun, Hz. Mûsâ'yı öldürmeyi planlayarak onun davetinden ve fesadından kurtulma konusunu görüşmüştür. Bu toplantıya Mü'min Adam da katılmıştır. Onun böylesine önemli bir toplantıya katılmış olması onun Firavun'a yakın bir konumda olduğunu göstermektedir. (İbn Kesîr, el-Bidâya ve'n Nihâye, c. 1, s. 290; Kara, 1989, s. 284-285)

MÜ'MİN ADAM KISSASININ MESAJLARI

Mü'min Adam kavmini Hz. Mûsâ'ya tâbî olmaya davet etmiş, ancak onun kavmi bu davete menfi baktıkları için kabul etmemişlerdir. Mü'min Adam kavmini Hz. Mûsâ'nın getirdiği hakikate tâbî olması için onlara pek çok mesaj vermiştir. Bu mesajları şu başlıklar altında sıralamak mümkündür.

MÜ'MİN ADAM'IN AÇIKÇA HAKKA TARAF ÇIKMASI

Hz. Mûsâ, Firavun'u Yüce Allah'a iman etmeye davet edince Firavun onu bu davasından vazgeçirmek için deli (eş-Şuarâ, 26/26), sihirbaz ve yalancı olmakla itham etti. (el-Mü'min, 40/24) Ayrıca onu hapsedmekle (eş-Şuarâ, 26/29) ve ona tâbî olanların ise erkek çocuklarını öldürmekle tehdit etti. (el-A'râf, 7/127; el-Mü'min, 40/25) Bütün bunlar ne Hz. Mûsâ'yı davasından vazgeçirdi ne de iman edenleri ona tâbî olmaktan alıkoydu. (Yûnus, 10/84-85) Böylece bunların tümü Firavun'un hem batıl oyunlarını hem de hakka karşı çıkarmış olduğu gücünü sıfıra indirdi.

Firavun Hz. Mûsâ'nın meselesini halletmek için ileri gelen adamlarını toplantıya çağırdı. Allah Teâlâ bu toplantıda Hz. Mûsâ'yı öldürmeye karar veren Firavun'a, kendi adamlarından iman etmiş, hakperest, birini karşı çıkardı. (Câdu'l-Mevlâ, 2009, s.157) İman etmiş olan bu zat başlangıçta imanını gizleyerek Firavun'u avutmuş ise de daha sonra Hz. Mûsâ'nın katline karar verilince meydana çıkma gereği hissetmiştir. Firavun'a karşı Hz. Mûsâ'yı savunmuş ve bildiği hakikatleri büyük kahramanlık göstererek ihtiyatlı bir üslupla dile getirmiştir. Hz. Mûsâ'nın ölüm cezasını gerektirecek hiçbir suç işlemediğine dikkat çekerek, 'Rabbim Allah'tır' diyen ve doğruluğunu ispat için açık mucizeler getiren bir kimsenin öldürülmemesi gerektiğini ifade etmiştir. (İbn Kesîr, el-Bidâya ve'n Nihâye, c. 1, s. 290; Neccâr, ts. s. 194) Söz konusu Mü'min Adam Firavun ve ileri gelenlerini iknâ etmek için şöyle demiştir:

"Firavun ailesinden olup imanını gizleyen bir Mü'min Adam şöyle dedi. Siz bir adamı, 'Rabbim Allah'tır' diyor diye öldürecek misiniz? Hâlbuki o, Rabbinizden size apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise, yalanı kendisindedir. Eğer doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiği azabın bir kısmı olsun gelip size çatar. Şüphesiz Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi doğru yola erdirmez." (el-Mü'min, 40/28)

Mü'min Adam, öncelikle "siz bir adamı, 'Rabbim Allah'tır' diyor diye öldürecek misiniz?" diyerek fikrini Firavun ve ileri gelenlere soru olarak yöneltmiştir. Ancak bununla vurgulamak istediği şey tevhîd hakikatini dile getiren bir kişinin öldürülmesinin yanlış bir davranış olduğunu belirtmektir. Bunu da kendine özgü ihtiyatlı bir üslupla dile getirmiştir. (Şimşek, 2012, c. 43, s.83)

Mü'min Adam daha sonra: "Hz. Mûsâ'nın peygamberliğinin doğruluğuna delâlet eden bir tek mucizeyle değil, Yüce Allah katından pek çok mucizelerle geldiğini" ifade etmiştir. Böylece o, hem Firavun'u hem de ileri gelen adamlarını Hz. Mûsâ'nın nübüvvetine yavaş yavaş kabul etmeye sevk etmiştir. (Nesefî, 2011, c. 3, s. 207)

Mü'min Adam, ardından da onlara karşı en kötü ihtimali nazarı dikkate alarak, hakikat davası konusunda gayet insafli bir tavır takınarak: (Kutup, 1991), c. 8, s. 624) "Eğer o yalancı ise, yalanı kendisindedir" demiştir. Mü'min Adam bu ifadeyi, Hz. Mûsâ'nın nübüvveti ve doğruluğu hakkında kuşkulandığı için değil, Firavun ve ileri gelen adamlarını Hz. Mûsâ'dan el çekmelerini ve eziyet etmekten vazgeçmelerini sağlamak amacıyla kullanmıştır. (Kurtubî, c. 8, s. 200) Zira Mü'min Adam'ın Hz. Mûsâ'nın nübüvveti konusunda zerre kadar şüphesi yoktu.

Mü'min Adam, daha sonra Firavun ve ileri gelenlerin kafalarına şüphe sokup bu mevzu üzerinde düşünmelerini sağlamak için doğru söylemiş olabileceği ihtimalinden söz etmeye başlamıştır: (Şimşek, 2012, c. 43, s.83) "Eğer doğru söylüyorsa, sizi tehdit ettiği azabın bir kısmı olsun gelip size çatar." (el-Mü'min 40/28)

Mü'min Adam'ın ilk hedefi Hz. Mûsâ'ya yönelik muhtemel bir zararı bertaraf etmek, ikincisi ise şayet mümkünse muhataplarını ilahi tebliğ konusunda ikna etmeye çalışmaktır. Dolayısıyla Mü'min Adam, Hz. Mûsâ'nın hasımları ve onu yadırgayanlarla tartışırken, onları zor bir duruma sokarak bu şekilde ikna etmeye çalışmıştır. Bu amaçla onlara

nasihat yöntemiyle yaklaşmış (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 425) ve Mü'min Adam, "onun yalancı olacağını ya da doğru sözlü olacağını" diyerek onlara iki seçenekli bir delil getirmiştir. (Neseфі, 2011, c. 3, s. 208) Aynı zamanda Mü'min Adam, Firavun ve ileri gelenlerine karşı yumuşak davranarak onların şerlerinden korunmak ve orta yolu takip etmek amacıyla da "tehdit ede geldiği azabın tamamı" değil de "sizi tehdit ettiği azabın bir kısmı" demiştir.

Mü'min Adam kendisini dinlesinler ve reddetmesinler diye böyle yumuşak bir üslup kullanmıştır. Zira bu zat, Hz. Mûsâ'nın doğru sözlü olduğunu varsaydığı zaman aslında onun tüm tehditleri konusunda doğru sözlü olduğunu da dile getirmiş oluyordu. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 425; Zeydan, 1998, c. 1, s. 340) Onun kullandığı bu yöntem, tartışmada ve karşı tarafın delillerini çürütmede insafın nihaî safhasıdır. (Kutup, 1991), c. 8, s. 624) Ayrıca bu zat Firavun ve ileri gelenleri iknâ etmek ve onların insafli olmasını sağlamak için söz edilen delillerin dışında şu iki delile de başvurmuştur: Birincisi, bu adam şayet yalancı olsaydı Yüce Allah ona o delilleri vermez, onu bu mucizelerle desteklemezdi. İkincisi ise eğer aşırı bir yalancı ise, toplum içinde yeri olamayacağından şüphe yoktur. Bu nedenle de onu öldürmek için uğraşmaya gerek yoktur. Mü'min Adam'ın bu iki delili öne sürme amacı Firavun'a dokundurma ve taş atmaktır. Zira o, Firavun'a üstü kapalı bir biçimde "bu kadar kan döken müsrif bir yalancısın. Allah Teâlâ seni Hz. Mûsâ'yı öldürmek gayesine erdirmez. Kendin zarar edersin" mesajını vermektir. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 425; Yazır, 2007, c. 6, s. 578)

MÜ'MİN ADAM'IN KAVMİNE YÖNELİK UYARILARI

Firavun hanedanından olup imanını gizleyen Mü'min Adam, konuşmasına devam ederek kavmine hitap etmekte ve siyasi erk ile inanç özgürlüğüne müdahale arasında bağlantı kurmaktadır. Bu bağlantının yanı sıra, Yüce Allah'ın neler yapabileceğine de dikkat çekmektedir. Konu ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur:

"Ey kavmim! Bugün, yeryüzüne hâkim kimseler olarak hükümranlık sizindir. Ama Allah'ın azabı bize gelip çatarsa kim bize yardım edebilir? Firavun: 'Ben size kendi görüşümü söylüyorum ve yine size ancak doğru yolu gösteriyorum' dedi." (el-Mü'min, 40/29)

Mü'min Adam, kavminin dikkatini ikinci bir hususa çekerek, bugünkü fâni ve geçici saltanata bakıp geleceklerini unutmamalarını ve Yüce Allah'ın azabının inmesinden korkmalarını onlara ihtiyatlı bir eda ile öğütlemektedir. (İbn Kesîr, 2003, c. 3, s. 1064; İbn Âşûr, 1984, c. 24, s. 186-187) Bunu dile getirirken bir taraftan onlara bu nimetleri verenin Yüce Allah olduğunu hatırlatmakta, (Mâverdî, ts. c. 5, s. 154) diğer taraftan da bu nimetleri veren zatın bu nimetleri kendilerinden alıp onların yerine azabı indirebileceğini (İbn Âşûr, 1984, c. 24, s. 186-187) vurgulayarak onları derin bir düşünceye sevk etmektedir. Dolayısıyla Mü'min Adam, kavmini: "Mısır'da İsrailoğullarına galip gelmeniz ve egemenliği onların elinden almış olmanız, (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 420; Ebüssuûd, 2007, c. 7, s. 275) onları ezip köle haline getirmeniz (eş-Şuarâ, 26/22; Ebû Hayyân, 1993, c. 7, s. 443) ve Yüce Allah'ın sizlere verdiği güç, kuvvet, iktidar ve saltanat gibi geçici nimetler sizleri aldatmasın" diyerek onları ince bir mantıkla uyarmaktadır. Mü'min Adam, bu öğütleri onlara iletirken "bize gelip çatarsa" ve "kim bize yardım eder" diyerek kendisini de onların arasına katmıştır. Çünkü o, bu şekilde hitap ederek onların, kendi öğütlerini kabul etmeleri ihtimalini yükseltmeye çalışmıştır. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 420; Kurtubî, c. 8, s. 202) Firavun ailesinden olan zatın, bu şekilde doğrudan doğruya kavmine hitap etmesinden anlaşılıyor ki, bu konuşmaları hususî bir mecliste değil, umûmi bir yerde geçmiş ve cereyan etmiştir. (Yazır, 2007, c. 6, s. 578) Mü'min Adam'ın kullandığı bu üslup bütün elçilerin kendi kavimleriyle konuşmaları esnasında kullandıkları üsluptur. (el-Bakara, 2/54; Mâide, 5/20; A'râf, 7/59, 61)

Mü'min Adam'ın, yaptığı nasihatler karşısında, sözü alan Firavun kavmini şaşırtmak, faydalı şeyleri kazandırıp zararlı şeyleri de defetme gayretinde olduğunu göstermek ve güvenilir bir nasihatçi olduğu izlenimini vermek istemiştir. Bu amaçla büyük bir kurnazlık edasıyla (Zühaylî, *Tefsirü'l-Veciz Esbab- Nüzulü ile Beraber*, 2013, c.3, s. 574) Hz. Mûsâ'yı öldürme fikrini ortaya atmasının nedenini "Ben size kendi görüşümü söylüyorum" diyerek savunmuştur. Ardından da kendi fikrinin onlar için doğru yolu gösterme amacına yönelik olduğu iddiasını da "ancak doğru yolu gösteriyorum" demiştir. (İbn Âşûr, 1984, c. 24, s. 187)

MÜ'MİN ADAM'IN KAVMİNİ TARİHTEN DERS ALMA ÇAĞRISI

Mü'min Adam'ın geçmiş kavimlerle ilgili bilgilere başvurması onun tarih bilgisinin hayli iyi olduğunu göstermektedir. Mü'min Adam kavminin duygulanması, uyanması, ürpermesi ve yumuşaması için onlara geçmiş kavimlerin inkârda diretmeleri sonucunda başlarına gelenleri örnekler vererek anlatmıştır. Bu anlatımının amacı kavminin geçmişin olgularından ibret ve ders almasını arzulamasıdır. Konu ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur:

"İman etmiş olan kişi dedi ki: Ey kavmim! Doğrusu ben sizin için, Nûh kavminin, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi toplulukların başlarına gelen bir sonuçtan korkuyorum. Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir." (el-Mü'min, 40/30-31)

Mü'min Adam, Hz. Mûsâ'yı yalanladıkları takdirde, geçmiş kavimlerin başlarına gelen bela ve musibetlerin kendilerinin de başlarına geleceğini ihtiyatlı bir eda ile dile getirerek kavmini inançsızlıktan sakındırmaya çalıştı. (İbn Kesîr, el-Bidâya ve'n Nihâye, c. 1, s. 292) Zira o kavimlerden her biri küfr ve isyân yüzünden birer azaba uğramış, mahvolup (Bilmen, ts. c. 7, s. 3145) tarih sahnesinden yok olmakla beraber birer ibret vesilesi olmuşlardır.

Mü'min Adam da bir taraftan kendi kavmini "...Doğrusu ben sizin için, Nûh kavminin, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi toplulukların başlarına gelen bir sonuçtan korkuyorum..." diyerek, dünya azabından sakındırıştır. Diğer taraftan da "...Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir" sözleriyle Yüce Allah'ın bu konuda hiçbir topluluğa zulüm etmediğini belirtmiş ve kavmini insaflı olması için iknâ etmeye çalışmıştır. Mü'min Adam, bu sözleriyle Yüce Allah'ın azap konusunda kulları arasında adaletli davrandığını ifade etmiştir. Çünkü Allah Teâlâ kullarına zulüm dilemez ki onlara suçsuz yere azap versin veya hak ettikleri azabından daha fazlasını versin (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 426; Neseфі, 2011, c. 3, s. 210) ya da hiçbir peygamber göndermeden onları helak etsin. Bu nedenle de Yüce Allah, sünneti gereği insanları korkutmak ve davet için Peygamberler göndermiştir. (Derzeve, 1997, c. 3, s. 275) Ayrıca Kur'an'a baktığımızda da Allah Teâlâ'nın kulları arasında adalet ile hükmedeceğini, onlara zerre kadar haksızlık etmeyeceğini dile getirdiğini görmekteyiz. Nitekim konu ile ilgili olarak âyette meâlen şöyle buyrulur:

"Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nûh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrâhîm kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberi onlara apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki, Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler." (et-Tevbe, 9/70)

MÜ'MİN ADAM'IN KAVMİNİ KIYAMET GÜNÜ İLE UYARMASI

Mü'min Adam, kavmini geçmiş toplumların peygamberlerini yalanladıkları için başlarına gelen felaketlerden sakındırıldığı gibi onlara kıyamet gününde yaşanacakları da anlatarak bir kez daha sakındırmaktadır. Konu ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur:

"Ey kavimim! Gerçekten sizin için o bağırsıp çağırma gününden, arkanıza dönüp kaçacağınız günden korkuyorum. Sizi Allah'tan kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletecek de yoktur." (el-Mü'min, 40/32-33)

Mü'min Adam bu defa da kavmi adına kıyametin bir adı olan yevmu't-tenâd (bağırsıp ve çağırma)'dan korktuğunu dile getirmektedir. Mü'min Sûresinin otuzuncu âyetinde "dünyada onların başına gelecek olan azap'tan korkarken," otuz üçüncü âyetinde de "kıyamet günü'nden korkmaktadır." Dolayısıyla bu âyetlerde iki boyutlu bir korkudan bahsedildiği görülmektedir. Bu da gösteriyor ki, iman etmiş ve bilgili olan kişiler kavimlerinin hem dünya hayatı hem de ahiret hayatı için endişe duymalıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de anlatılan Mü'min Adam kıssasında verilmek istenen en önemli mesajlardan biri de budur. Çünkü insanlar bu günde cehennem homurtusunu duyduklarından korkup kaçarlardı. Fakat hangi bölgeye kaçsalar, karşılarında saf saf dizilmiş melekleri görürler ve birbirlerinin üzerine yığılırlardı. Birbirlerinin üstüne yığılmışken aniden: "Haydi, hesap alanına" diye bir ses duyarlar. (Beğavî, ts, c. 7, s. 148; Ebüssuûd, 2007, c. 7, s. 275) Aynı zamanda azaptan kaçıp kurtulmak için de hiçbir yol bulmazlar. (İbn Kesîr, Âyet ve Hadislerle Peygamberler Tarihi, 2017, c. 1, s. 626) Nitekim konu ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur: "O gün insan, 'kaçacak yer neresi!' diyecektir. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur! O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur." (el-Kıyâmet, 75/10-12)

Mü'min Adam, umumî olarak kendi kavmini hususi olarak da Firavun'u kıyametin dehşetinden söz ettikten sonra, o günde Allah Teâlâ'dan başka hiçbir yardımcı olmadığı konusunda da onları şu şekilde uyarmaktadır: "Sizi Allah'tan kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletecek de yoktur." Mü'min adam bu uyarısıyla bir anlamda Firavun'un: "...Siz ancak doğru yolu gösteriyorum" (el-Mü'min, 40/29) şeklinde yanlış yönlendirmesine karşı gizli bir itirazda bulunmaktadır. Mü'min Adam böylelikle, hidayetini Yüce Allah'ın verdiği bir nimet olduğuna ve Allah Teâlâ'nın saptırdığı kimseye de artık yol gösterecek kimsenin olmadığına dikkat çekmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Allah kime hidayet verirse, işte doğru yolu bulan odur; kimi de hidayetten uzak tutarsa, artık onlara, Allah'tan başka dostlar bulamazsın..." (el-İsrâ, 17/97; bk. el-A'râf, 7/186)

FİRAVUN'UN MÜ'MİN ADAM'IN ÖĞÜTLERİNE KARŞI HİLEYE BAŞVURMASI

Firavun hanedanından Mü'min Adam, Firavun'un, Hz. Mûsâ'nın öldürülmesini emretmesi üzerine onu bu işe girişmekten vazgeçirmeye çalışmış ve Hz. Mûsâ'yı öldürmenin bela ve musibetlere sebep olacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Firavun, kendisinin şer işlerinde danışmanı olan Hâmân'a şöyle demiştir: (Taberî, 2009, c. 9, s. 7128)

"Firavun dedi ki: 'Ey Hâmân! Bana bir kule yap, belki ben o yollara ulaşabilirim. Göklerin yollarına ulaşabilirim de, Mûsâ'nın ilâhının ne olduğunu anlarım. Ben onu mutlaka yalancı sanıyorum.' İşte böylece Firavun'a kötü ameli süslü gösterildi de yoldan çıkarıldı. Çünkü Firavun düzeni hep boşa çıkar" (el-Mü'min, 40/36-37)

Firavun, Mısır'ın eski âdet ve geleneklerine göre hareket ettiğinden dolayı kendisini hem kral hem de tanrının oğlu olarak görüyordu. Bu nedenle de Hz. Mûsâ'nın savunduğu tek tanrı inancına şiddetle karşı çıkıyordu. Çünkü Firavun, Hz. Mûsâ'nın getirdiği tek ilâh inancını kabul etmiyordu. Hz. Mûsâ da aynı şekilde kendi davasından taviz vermeyip, Firavun'un tehditlerine rağmen tebliğ görevine devam ediyordu. Firavun bu durumdan çok rahatsız oluyordu. Bundan dolayı hem kendisi hem de çevresinde bulunan ileri gelenler Hz. Mûsâ'nın halk arasındaki itibarını düşürmek için onu sihirbazlık ve yalancılıkla itham ettiler. Firavun ve çevresindeki ileri gelenler bundan bir

netice almayınca da onu öldürmeye kalkıştılar. Onların bu planları Firavun'un akrabası olan Mü'min Adam tarafından engellenince, Firavun, Hâmân'ı çağırıp kendisine, yüksek bir kule yapmasını talep etmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de Firavun'un böyle yüksek bir kuleyi inşa ettirmedeki gayesine yer verilmemiştir. Âlimler bu hususla ilgili olarak bazı yorumlar dile getirmiş, ancak konunun fazla uzamaması için onların bu yorumlarına yer verilmemiştir.

Kule yapmak için Hâmân'a emir veren ve şımarıkça şımaran Firavun'un bu çirkin ameli âyet-i kerîmenin de belirttiği gibi kendisine cazip görüldü: "*İşte böylece Firavun'a kötü ameli süslü gösterildi.*" (el-Mü'min, 40/36-37) Çünkü tüm bu çirkin entrikaları kendi saltanatını kaybetmemek adına yapıyordu. Onun tek bir gayesi vardı; kendi kavmini Hz. Mûsâ'nın davet ettiği hak davaya inanmalarını engellemekti. İşte bu nedenlerden dolayı böyle çirkin hilelere başvuruyordu. Firavun kendince kavmini doğru yola davet ediyordu. Hâlbuki onun yaptığı şey kavmini doğru yoldan alıkoymaktan başka bir şey değildi. Konu ile ilgili olarak âyetlerde şöyle buyrulur: "...yoldan çıkarıldı..." (el-Mü'min, 40/36-37), "... kavmini saptırdı, doğru yola sevketmedi" (Tâhâ, 20/79) ve "*Oysa Firavun'un emri doğru değildi.*" (Hûd, 11/97)

MÜ'MİN ADAM'IN KAVMİNİ DOĞRU YOLA ÇAĞIRMASI

Mü'min Adam, Firavun'un sinsi emellerini ve başvurduğu zalimce kararlarını çok iyi biliyordu. Ancak o ne Firavun'un zulmünden, ne onun şer işlerinde danışmanı olan Hâmân'ın planlarından ne de Firavun'a kötülükte destek olan ileri gelen adamlarının kötülüklerinden hiç korkmamıştır. Aksine Mü'min Adam kavmini Firavun'un dediklerine değil, kendi dediklerine tâbî olmaya çağırmıştır. Konu ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur:

"O iman eden şahıs: 'Ey kavmim siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim' dedi." (el-Mü'min 40/38)

Mü'min Adam sabırla, hiç yılmadan kavminin gönül tellerini okşayarak onları hakikate çağırmaya devam etmiştir. O bazen kendi kavmini önceki kavimlerin Peygamberlerini inkâr ettikleri ve onlardan yüz çevirdikleri için başlarına gelen musibetlerle korkutuyor, bazen kötü işler yapmak suretiyle bizzat kendilerine kötülük yaptıklarını söyleyerek mantıksızca davrandıklarını onlara beyan ediyor, bazen de ahiret gününün dehşetli sahnelerinden söz ederek onları sakındırıyor ve Hz. Mûsâ'nın getirdiği tevhîd dinine çağırıyordu. Mü'min Adam tüm bunları kendi kavmine söylerken imanını açıkladığı için kendi hayatının tehlikeye girdiğinin farkında olsa da ölüme aldırmadan tavsiyelerine devam etmiştir. (Mâdürîdî, 2020, c. 9, s. 62)

Mü'min Adam zor ve çetin olan bu mücadeleyi kavmini doğru yola getirmek için yapıyordu. Zira o kavminin tuttuğu yolun batıl bir yol olduğunu biliyordu. Dolayısıyla Mü'min Adam: "*Ey kavmim siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim*" (el-Mü'min 40/38) diyerek onları hakikat yoluna davet etti. O, kendi yolunun doğru yol olduğunu dile getirirken, dolaylı olarak Firavun ve kavminin yolunun azgınlık yolu olduğu ima ediyordu. Çünkü âyette geçen reşâd kelimesi azgınlık anlamındaki ğayyın zıddıdır. (Zemahşerî, 2008, c. 7, s. 428) Bütün bunlar göstermektedir ki Mü'min Adam hep kavminin iyiliğini düşünüyordu. O, Kavmini kula kul olmaktan çıkarıp, Yüce Allah'a kul olmaları için onları her fırsatta davet ediyor fakat onlardan hiçbir olumlu karşılık bulamıyordu çünkü onun kavmi Firavun'a tâbî olmayı Allah Teâlâ'nın emin ve güvenilir peygamberi olan Hz. Mûsâ'ya tâbî olmaya tercih ediyorlardı. Onlar bu zatın güzel öğütlerine kulak vermiyorlar ve onun söylediklerini görmezlikten geliyorlardı.

MÜ'MİN ADAM'IN KAVMİNE GEÇİCİ VE KALICI DEĞERLER HAKKINDAKİ TAVSİYESİ

Daha önce de geçtiği gibi Mü'min Adam, Firavun ve ileri gelen adamlarını, Hz. Mûsâ'ya karşı şiddete başvurmalarının kendileri için yanlış olacağına ve çok tehlikeli sonuçlar doğuracağı hususunda ihtiyatlı bir eda ile uyarıyordu. Hz. Mûsâ'nın söylediklerine karşı sabır, teenni ve sağduyu ile düşünüp doğru ve sağlıklı kararlar vermeye davet etmişti. (Karaman, vd. 2012, c. 4, s. 661-661) Bir önceki başlıkta da onları hakikatin doğru yoluna çağırıldığı ifade edilmişti. Kendisi de, güvenilir bir peygamber olan Hz. Mûsâ'ya tâbî olup, onun Yüce Allah katından getirmiş olduğu hükümleri tasdik etmişti. (İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 1998, c. 1, s. 294) Fakat bu zat "... *Ey kavmim siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.*" (el-Mü'min, 40/38) demek suretiyle doğru yolun ne olduğunu mücmel bırakmış; daha sonra söz konusu olan yolu açıklamış ve konuşmasına dünyayı zemmedip değersiz göstererek başlamıştır. Zira tüm kötülüklerin asıl kaynağı kişinin dünyada ebedi kalacakmış gibi dünyaya bağlanıp ve dalmasıdır. Allah Teâlâ'nın gazabına sevk eden ve ahiret hayatında mutsuz olmaya neden olan bütün şeyler de bundan çıkar. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 427) Konu ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur:

"Ey kavmim şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama ahiret, gerçekten kalınacak yurttur." (el-Mü'min, 40/39)

Mü'min Adam, bu kez öğüt ve nasihatlerinde geçici olan değerlerle, sonsuz olan değerlere dikkat çekmektedir. Yani birbirinden farklı olan ama birbirlerini tamamlayan dünya hayatı ve ahiret hayatını kıyaslamaktadır. Bunu yaparken de kavmine hem dünya hayatının hem de ahiret hayatının gerçek hakikatini açıklamaktadır: "... *Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama ahiret, gerçekten kalınacak yurttur.*" (el-Mü'min, 40/39) Dünya hayatından, çok az bir süre içinde istifade edilir. Dünya hayatı son bulana kadar hem asî insanlar hem de itaatkâr insanlar ondan yararlanır. (Mâdürîdî, 2020, c. 9, s. 63) Söz konusu hayat bir süre sonra, zail olur ve ölümlerle son bulurken ahiret hayatı ise ebedî ve devamlı kalma yurdu. (Râzî, 2009, c. 14, s. 60; Merâğî, c. 24, s. 74) Orada insanlar ya

nimetler, ya da ateş içindedir. Bunların dışında üçüncü bir seçenek yoktur. Öyleyse mutlu kişi, nimetlere ulaşmak için çalışan ve çabalayan kimsedir. Zira ahiret hayatındaki nimetler daimîdir. Aynı şekilde orada azap da daimîdir. (Zühaylî. *et-Tefsîru'l-Munîr fi'l-Akîde ve'ş-Şerîa ve'l-Menhec*, 2003), c. 7, s. 448)

Mü'min Adam da umumî olarak tüm kavmini, husûsî olarak da Firavun'u Hz. Mûsâ'nın risaletini tasdik etmeye davet etmiştir. Ancak onları bundan alıkoyanın ve ahiret hayatını dünya hayatına tercih etmelerinin sebebinin dünya hayatı olduğunu belirtmiş ve kavmine bundan sakınmaları gerektiğini belirtmiştir. (İbn Kesîr, 2003, c. 3, s. 1067; Zeydan, 1997, c. 2, s. 343-344) Fakat ne Firavun ne de kavmi onun bu çağrısına kulak verdiler. Dünya hayatını, ahiret hayatına tercih ettiler. Ondandır da az bir süre istifade ettiler. Sonra tümünü bırakıp gittiler. Bunların tamamını şu âyetin meâlinden öğrenmekteyiz: *"Onlar geride nice şeyler bıraktılar; bahçeler, çimenler, ekinler, güzel konaklar, ve zevkû sefa sürdükleri nice nimetler."* (ed-Duhân, 44/25-27)

MÜ'MİN ADAM'IN KAVMİNE MÜKÂFAT VE CEZAYA DAİR UYARILARI

Mü'min Adam'ın üzerinde durduğu önemli konulardan biri de mükâfat ve cezadır. O, konuşmasında iyilik ve kötülük arasındaki farkı ortaya koyarak, kavmini iyi olmaya ve iyi amellerde bulunmaya davet etmektedir. Mü'min Adam insanların amelleri sonucunda ceza ya da mükâfat alacağını ifade etmiştir. Konu ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur:

"Kim bir kötülük işlerse, ona denk bir ceza görür. Kadın veya erkeklerden kim mü'min olarak yararlı bir iş yaparsa, işte onlar cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir." (el-Mü'min, 40/40)

Kur'ân-ı Kerim insanları iknâ ederken sadece mantık ile muhakeme delillerini kullanmakla kalmaz. Terğîb ve terhib (hayra yönlendirme ve kötülükten sakındırma) âyetlerinde olduğu gibi insanların duygularına da dokunarak iknâ etmeye çalışır. Bu minvalde bazen küfür ve isyanları yüzünden bazı kavimlerin dünyada başlarına gelen felaketleri, ahirette uğrayacakları çetin azabı hikâye etmekte, bazen de iyi bir yaşam, cennet ve ondaki cismani ile ruhanî güzellikleri ifade etmektedir. (Aydın, 2006, s. 110) Çünkü davetçinin insanları Yüce Allah'a davet ederken, terğîb ve terhib yöntemlerini kullanması önemli davet yollarından biridir. Bu nedenle kişinin İslâm hükümlerine göre yaşadığı takdirde Allah'ın kendisini mükâfatlandıracağını Kur'ân ve Sünnetten kanıtlar göstererek ortaya koyması onu iknâ etmek için büyük önem arz etmektedir. Mü'min Adam da kavmini kötülüklerden sakındırmak ve iyiliklere teşvik etmek için söz konusu bu yola başvurmuştur.

Ahiret tümüyle adalet, hakkaniyet ve hakka teslimiyet yurduudur. Yüce Allah kötülük yapan kimseye sadece suç kadar ceza verecek, işlediği suçtan daha fazla bir ceza asla vermeyecektir. (Zeydan, 1997, c. 2, s. 179-180) Çünkü kötülüğün karşılığında fazlasıyla ceza vermek çirkin bir şeydir, aynı zamanda bu bir zulümdür. Fakat iyiliğin karşılığında fazlasıyla mukabelede bulunmak iyidir çünkü bu bir lütuftur. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 427) Bir kötülük kısmen ya da tamamen af edilebilir. Ancak bağışlanmak, o kötülüğün cezası değil, başkaca bir ihsandır. Adalet kanunu, kötülüğün kendisi gibi bir kötülük ile cezalanmasıdır. (Yazır, 2007, c. 6, s. 583; Döndüren, 2003, c. 2, s. 749) Zira her konuda eşitlik, adaletin gereğidir. (Mâdürîdî, 2020, c. 9, s. 63) Nitekim şu âyet de buna delildir: *"Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası misli iledir..."* (Yûnus, 10/27)

Mü'min Adam, *"kim bir kötülük işlerse ona denk bir ceza görür..."* (el-Mü'min, 40/40) diyerek bir taraftan kavminin dikkatini Allah Teâlâ'nın adaletine çevirirken diğer yandan "Firavun sizi kul ve köle gibi kullanmakta ve büyüklük taslayarak kendini ilahlaştırmaktadır. Büyüklük taslayan, kötülük işleyenlere ceza, iyilik edenlere ise mükâfat vermemektedir" diyerek Firavun'un zulmüne karşı onları uyarmaktadır.

Mü'min Adam, kavmine Cenâb-ı Hakk'ın adalet kanunundan haber verdikten sonra, onlara Yüce Allah'ın rahmet yönünün gazap yönüne galip geldiğini (Merâğî, c. 24, s. 64) şöyle ifade etmiştir: *"...Kadın veya erkeklerden kim Mü'min olarak yararlı bir iş yaparsa, işte onlar cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir."* (el-Mü'min, 40/40) Bu şekilde onları, her şeyin mülkü elinde bulunan Allah Teâlâ'nın katındaki mükâfata teşvik etmiştir. (İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 1998, c. 1, s. 294) Her ne kadar adalet kanunu bir iyiliğin karşılığı kendisi gibi bir iyilik olsa da ihsan kanunu iyiliğin karşılığını on mislinden, hesapsız katlara kadar çıkarır. (Yazır, 2007, c. 6, s. 583) Nitekim şu âyet de buna delildir. *"Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır..."* (el-En'âm, 6/160)

Mü'min Adam, Yüce Allah'ın lütuf ve ihsanına nail olmak için iman etmenin şart olduğunu şu cümlelerle dile getirerek kavminin dikkatini bu yöne çekmeye çalışmıştır: *"...Kadın veya erkeklerden kim mü'min olarak yararlı bir iş yaparsa..."* Zira iman olmadan yapılan amele itibar edilmemektedir ve imanın mükâfatı, yapılan amelden kat kat üstündür. (Ebüssuûd, 2007, c. 8, s. 186) Nitekim konu ile ilgili olarak âyette şöyle buyrulur:

"İman edip sâlih amel işleyenleri (...). Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar. Allah o kimse için gerçekten güzel bir rızık vermiştir." (et-Talâk, 65/11)

MÜ'MİN ADAM'IN KAVMİNİ ŞİRK KARANLIĞINDAN TEVHİDİN AYDINLIĞINA DAVET ETMESİ

Firavun ve kavmi, Mü'min Adam'ın ailesine mensuptur. Bu nedenle onların sevinci, Mü'min Adam'ın da sevincidir; onların üzüntüsü de onun üzüntüsüdür. O, kendi ailesinden olan Firavun ve kavminin çok tehlikeli bir durumda olduğunu fark etmiş ve bu yüzden onlar için derin bir endişe duymuştur. Bu sebeple kavmine nasihat etmeyi bir görev olarak görmüş ve onlara karşı şefkat dolu bir tutum sergilemiştir. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 429) Çünkü Mü'min Adam, kavmini göklerle yerin Rabbine kulluk etmeye çağırırken, kavmi ise onu Yüce Allah'a ortak koşmaya çağırıyordu. Dolayısıyla o, kavmini diğer konularda uyardığı gibi bu konuda da uyararak kendilerine nelerin ateşe sürükleyeceğini ve nelerin de kurtuluşa ulaştıracağını bilgisini verdi. Bu bağlamda şirkin ateş, tevhid inancının ise kurtuluş olduğunu noktasında onları ikaz etti. Konu ile ilgili olarak âyetlerde şöyle buyrulur:

"Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum; siz beni ateşe çağırıyorsunuz. Siz beni Allah'ı inkâr etmeye ve hiç bilmediğim nesnelere O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi her şeye gücü yeten ve çok bağışlayan Allah'a çağırıyorum." (el-Mü'min, 40/41-42)

Mü'min Adam, kavmine uyarının şiddetini artırmak, onları gaflet uykusundan uyandırmak, kendisinin bu işe çok önem verdiğini bildirmek ve onlara son derece şefkat duyduğunu hissettirmek için ey kavmim hitabını tekrar etmiştir. (Râzî, 2009, c. 27, s. 61-62; Neseî, 2011, c. 3, s. 213) Mü'min Adam'ın kullanmış olduğu bu tekrar yöntemi Kur'ân-ı Kerim'in başka kıssalarında da kullanılmıştır. Nitekim Hz. İbrâhîm babasına nasihatte bulunurken "Babacığım" (Meryem, 19/42, 43, 44) hitabını üç kere tekrar etmiştir. (Zemahşerî, 2008, c. 3, s. 429) Aynı şekilde Hz. Lokmân da oğluna nasihat ve öğüt verirken "Yavrucuğum" ifadesini üç defa tekrar etmiştir. (Lokmân, 31/13, 16, 17) Bu yöntem sadece Kur'ân'da değil Hz. Peygamberin' (s.a.v.) konuşmasında da görmektediriz. Bu yöntemin kullanılmasının en büyük amacı vaaz ve nasihat vermede nefislere daha fazla etki etmesidir.

Mü'min Adam, nasihatlerinde kavmine cennet ve cehennem götüren amellerin neler olduğunu bildirmektedir. Onun kavmi, onu cehenneme girmeye neden olacak şirk bataklığına çağırırken, Mü'min Adam kavmini cennete girmeye sebep olacak Yüce Allah'a iman etmeye çağırılmaktadır. Bundan dolayı da Mü'min Adam *"Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum; siz beni ateşe çağırıyorsunuz."* (el-Mü'min, 40/41) diyerek onların bu mantıksız tekliflerine hayret ettiğini ifade etmiştir. Daha sonra ise Mü'min Adam bu mantıksız teklifi: *"Siz beni Allah'ı inkâr etmeye ve hiç bilmediğim nesnelere O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi her şeye gücü yeten ve çok bağışlayan Allah'a çağırıyorum"* (el-Mü'min, 40/42) diyerek açıklamıştır.

Mü'min Adam bu âyette kavmini hem küfür hem de şirk ile nitelemiştir. Râzî bunun sebebinin şu şekilde açıklamaktadır: Mü'min Adam'ın kavmi inanç açısından iki kısma ayrılıyordu. Bunlardan bir kısmı Yüce Allah'ın ulûhiyetini tamamıyla inkâr ederken diğer kısım ise Allah Teâlâ'nın ulûhiyetini ikrar etmekle beraber O'na ibadet etmede putları ortak koşuyorlardı. Bu nedenle Mü'min Adam, kavminden Yüce Allah'ın ulûhiyetini büsbütün inkâr edenlere hitaben *"siz beni Allah'ı inkâr etmeye..."* davet ediyorsunuz derken, diğer taraftan kavminden Allah Teâlâ'nın ulûhiyetini ikrar edip ancak ona şirk koşanlara da *"hiç bilmediğim nesnelere O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz..."* cevabını vermiştir. Böylelikle Mü'min Adam kavmindeki her iki kısımda itikatlarının yanlış olduğunu açık bir şekilde dile getirmiştir. (Râzî, 2009, c. 27, s.62)

Mü'min Adam, kavminin, kendisini küfür ve şirk koşmaya çağırdıklarını açıkladıktan sonra âyetin son kısmında da *"ben ise sizi her şeye gücü yeten ve çok bağışlayan Allah'a çağırıyorum"* diyerek hassasiyetini ortaya koymuştur. Bu nedenle Aziz ve Gaffâr olan Yüce Allah'a inanmaya çağırdığını beyan etmiştir. (Râzî, 2009, c. 27, s.62) O, böylece kavminin yanlış inançları üzerinde Cenâb-ı Hak'ın varlığını ve kudretini ortaya koymuştur.

MÜ'MİN ADAM'IN KAVMİNE YAPTIĞI SON UYARI VE ALLAH'A TESLİMİYETİ

Mü'min Adam, öncelikle hakikati getiren elçiyi kavmine karşı savundu. Ardından da o, onları peygamberlerini yalanlayan geçmiş kavimlerin başlarına gelen kötü akıbetlere karşı uyardı. Daha sonra da Mü'min Adam, kavmini kıyamet gününün şiddetli sahnelerinden sakındırıp, onların yanında konumu ve şerefi yüksek olan Hz. Yûsuf'un peygamberliği hakkında düştükleri şüpheyi onlara hatırlattı. Mü'min Adam, bütün bunları dile getirirken mü'min kimliğini gizleyerek ifade etti. Fakat daha sonra o, mü'min kimliğini açığa vurarak kavmini açıktan Yüce Allah'a iman etmeye, O'nun emin ve güvenilir elçisine tâbî olmaya, dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmemeye, ahiret gününün ceza ve mükâfat yurdu olduğunu dile getirerek onları hakikate tâbî olmaya davet etti. Mü'min Adam, tüm bunları ifade ederken ne Firavun'un zorbalığından ne de ileri gelen adamlarının hışmından hiç korkmadan, çekinmeden söylüyordu. Artık o, kavmine karşı davet etme görevini tamamlamış, vicdanını rahatlatmış olarak işini Allah Teâlâ'ya havale etmekten başka yapacak hiçbir şey kalmamıştır. Ayrıca Mü'min Adam, kavmine kendilerine söylediği bu sözleri, hatırlamanın fayda vermeyeceği ve işin tamamının Yüce Allah'a havale edileceği günde hatırlayacaklarını tehditli bir yolla ifade ederek sözlerini şöyle tamamladı: (Kutup, 1991, c. 8, s. 632)

"Size söylediklerimin doğruluğunu öğreneceksiniz. Ben işimi Allah'a bırakıyorum. Şüphesiz Allah, kullarının yaptığı her şeyi görmektedir." (el-Mü'min, 40/44)

Mü'min adam, tehditli bir üslupla kavmine son uyarısını “size söylediklerimin doğruluğunu öğreneceksiniz” (el-Mü'min, 40/44) diyerek yapmıştır. (Râzî, 2009, c. 27, s.63) Yani Mü'min Adam kavmine son uyarısını şu şekilde yapmaktadır: “Benim size hitaben söylediğim, nasihat, hatırlatma, açıklama, emir ve yasak ihtiva eden bu sözlerimin doğru olduğunu, pişmanlığın fayda vermeyeceği bir vakitte bileceksiniz.” (İbn Kesîr, 2003, c. 3, s. 1068) Mü'min Adam böylece iş işten geçmeden önce kavminden kendilerine yapılan nasihatler hakkında tefekkür etmelerini istemektedir. (Bilmen, ts. c. 7, s. 3153) Çünkü o, kavmine yaptığı öğütlerin bir yerde onların karşılıklarına çıkacağını kesin olarak biliyordu. Fakat ne zaman nerde çıkacağı belli değildi. Dünya hayatı son bulduğu vakitte onun söz konusu öğütlerinin hatırlarına gelmesi muhtemel olduğu gibi, kıyamet gününde insanların kıyamet dehşetlerini müşahede ettikleri zaman hatırlarına gelmesi de mümkündür. Velhasıl Mü'min Adam'ın kavmine yaptığı nihai uyarısı son derece kuvvetli bir uyarıdır. (Râzî, 2009, c. 27, s.63) Onun bu uyarısı kesin olarak onların hatırlarına bir yerde gelecek ama pişmanlığın fayda vermediği bir ortamda, geriye dönüşün olmadığı bir yerde ve tövbenin kabul edilmediği bir zamanda hatırlayacaklardır.

Söz konusu bu âyetin devamında Mü'min Adam her türlü tedbiri aldıktan sonra “...Ben işimi Allah'a bırakıyorum...” (el-Mü'min, 40/44) diyerek takdiri Yüce Allah'a havale etmiştir.

Mü'min Adam, Allah Teâlâ'ya işini havale etmesi, onun Cenâb-ı Hakk'a ne denli teslim olduğunu böylece kavmine göstermiş oldu. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'in Talâk Sûresi'nde bu gerçek şöyle geçmektedir: “Kim Allah'a tevekkül ederse, O, ona yeter.” (et-Talâk, 65/31)

Mü'min Adam'ın, ettiği öğüt ve nasihatlerden dolayı Firavun ailesi onu cezalandırmak istediler. Yüce Allah onu Firavun ailesinin kurduğu tuzakların kötülüklerinden muhafaza etti. Allah Teâlâ Firavun ailesini ise azabın en kötüsüyle cezalandırdı. Konu ile ilgili olarak âyetlerde şöyle buyrulur:

“Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zatı korudu, Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi.” “Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de: Firavun ailesini azabın en çetinine sokun (denilecek)!” (el-Mü'min, 40/45-46)

SONUÇ

Kur'ân-ı Kerim her çağa ve her insana hitap eden bir rehber kitabıdır. Onun indiriliş gayelerinin başında insanları doğru yola iletmek gelmektedir. Dolayısıyla Kur'ân insanları doğru yola ilemesi için kendi bünyesinde pek çok kıssayı barındırmaktadır. Bu kıssalar aracılığıyla insanlara hem dünya saadetini hem ahiret saadetini kazandırmaktadır. Bu kıssalardan biri de Mü'min Sûresinde geçen Mü'min Adam kıssasıdır.

Kur'ân-ı Kerim'de geçen bu kıssa Hz. Mûsâ zamanında yaşamış hakperest bir Mü'min Adam'dan bahsetmektedir. Bu kıssada geçen âyetlerin üslup ve içeriği, ağırlıklı olarak müşrik Arapları uyarmak ve korkutmaya yöneliktir. Ayrıca Hz. Peygamber'e (s.a.v) ve Müslümanlara teselli vermeyi hedeflemiştir.

Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan bu kıssanın kahramanı olan Mü'min Adam'ın ismi zikredilmemiştir. Çünkü diğer kıssalarda olduğu gibi bu kıssada da ön planda tutulan şey kişilerin kimlikleri ve yaşadıkları zaman ile mekândan ziyade verilen mesaj olmuştur. Onun kimliğinin Kur'ân'da verilmemesinden dolayı müfessirler Mü'min Adam'ın ismi hakkında farklı görüşler belirtmişlerdir. Aynı şekilde onun mensup olduğu kavim hakkında da müfessirler farklı görüşler zikretmişlerdir. Ancak müfessirlerin çoğu onun Firavun'un ailesine mensup bir kişi olduğu görüşünü savunmuşlar ve bunu ortaya koymak için çok sayıda delil zikretmişlerdir. Diğer taraftan bir grup müfessir de Mü'min Adam'ın İsrailoğullarına mensup biri olduğu görüşünü savunmuştur.

Mü'min Adam Hz. Mûsâ'ya gizli olarak iman etmiştir. O imanını uzun bir zaman kavminden gizlemiştir. Firavun, Hz. Mûsâ'yı öldürmek için şura heyetinden onay alınca, Mü'min Adam imanını açıklamıştır. O, Hz. Mûsâ'yı güzel bir üslupla kavmine karşı savunmuştur. Böylece Mü'min Adam kavmini etkilemek için pek çok konuya değinmiştir.

Mü'min Adam, Hz. Nûh, Âd ve Semûd gibi geçmişteki kavimlerin kötü akıbetleri ve kıyametin dehşetli sahnelerinden kavmini sakındırmıştır. Bunun yanı sıra o kavmine Hz. Yûsuf'un risaletine karşı menfi tutumlarını hatırlatmıştır.

Mü'min Adam, kavmine dünya hayatının geçici bir meta, ahiretin ise karar yurdu olduğunu hatırlatmıştır. Ahiret günü kötü amel işleyenlerin işledikleri kötülüklerin misliyle cezalandırılacağını, iyi amel işleyenlerin ise iyiliklerinin kat kat fazlası mükâfatla mükâfatlandırılacağını müjdelemiştir. Mü'min Adam, ayrıca kavmini şirk batağından çıkarmak için onları Yüce Allah'a iman etmeye çağırmıştır. Şirkin insanları cehenneme sürükleyeceğini, Allah'a imanın ise insanları cennete götüreceğini bildirmiştir. Mü'min Adam son olarak, kavmine bütün işlerin Cenab-ı Hakk'ın elinde olduğunu ve onun her şeyi gördüğünü dolayısıyla Yüce Allah'a tevekkül edilmesi gerektiğini söylemiştir.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerim Meâli, (2006). çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: DİB Yayınları, Ankara.

- Âlûsî, E. (ts.). *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesânî*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, Beyrut.
- Aydın, H. (2006). *Kur'ân'da Psikolojik İknâ*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Beğavî, E. (ts.). *Tefsir'l-Beğavî (Meâlimu't-Tenzîl)*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, Beyrut.
- Bilmen, Ö. (ts.). *Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Sentez Yayınevi, İstanbul.
- Câdu'l-Mevlâ, M. (2009). *Kasasu'l-Kur'ân*, çev. Abdülvehhab Öztürk. Kahraman Yayınları, İstanbul.
- Demirci, M. (1983). *Kur'ân Tefsirinde Farklı Yorumlar*, İFAV Yayınları, İstanbul.
- Derzeze, M. (1997). *et-Tefsîrü'l-Hadîs (Nüzul Sırasına Göre Kur'ân Tefsiri)*, çev. Ekrem Demir. Ekin Yayınları, İstanbul.
- Döndüren, H. (2003). *İnsanlığa Son Çağrı Kur'ân-ı Kerim*, İmaj Yayınları, İstanbul.
- Ebû Hayyân, M. (1993). *Tefsîru'l Bahri'l-Mûhît*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Ebüsşuûd, M. (2007). *İrşâdu'l-Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, Dâru İhyâi't-Turasi'l Arabî, Beyrut.
- İbn Kesîr, E. (2003). *Tefsîru'l-Kur'nâi'l-Azîm*, Dâru'l-İbn Kesîr, Beyrut.
- İbn Kesîr, E. (1998). *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Dâru'l-Meârif, Beyrut.
- İbn Kesîr, E. (2017). *Âyet ve Hadislerle Peygamberler Tarihi (Kasasu'l-Enbiya)*, trc. Hanifi Akın. Çelik Yayınları, İstanbul.
- İbn Âşûr, M. (1984). *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. ed-Dâru't-Tunusiyye, Tunus.
- İbnu'l Cevzî, E. (2009). *Zâdu'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, çev. Abdülvehhab Öztürk. Kahraman Yayınları, İstanbul.
- Karaman, H. (2012). vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara.
- Kara, N. (1989). *Kur'ân'a Göre, Hz. Mûsâ, Firavun ve Yahudiler*, Seha Neşriyet, İstanbul.
- Kurtubî, E. (2014). *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Salem Mustafa Badrî. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Kutup, S. (1991). *fi Zilâli'l-Kur'ân*. çev. Salih Uçan. vd. Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- Mâtürîdî, E. (2020). *Te'vîlâtü'l-Kur'ân Tercümesi*, çev. Kemal Sandıkçı. vd. Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Mâverdî, E. (ts.). *en-Nüket ve'l-Uyûn (Tefsîru'l-Mâverdî)*, thk. Seyyid b. Abdulmaksûd b. Abdurrahîm. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Merâğî, A. (1946). *Tefsîru'l-Merâğî*, Şeriketü Matbaati, Mısır.
- Neccâr, A. (ts.). *Kasasu'l-Enbiyâ*. Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, Beyrut.
- Nesefî, E. (2011). *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, thk. Yûsuf Alî Bedyîvî. Dâru'l-İbn Kesîr, Beyrut.
- Râzî, E. (2009). *Mefâtihu'l-Ğayb*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Lübnân.
- Sa'lebî, E. (2002). *el-Keşf ve'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Ebû Muhammed b. Âşûr. Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabî, Beyrut.
- Şinkîti, M. (ts.). uhammed el-emin b. Muhammed. *Edvâü'l-Beyân fi İzâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân*, Dâru'l-İlmu'l-Fûid, Beyrut.
- Suyûtî, C. (2013). *ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîri bi'l-Me'sûr*, Trc. Hüseyin Yıldız. Ocak Yayıncılık, İstanbul.
- Şimşek, M. (2012). *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Taberî, E. (2009). *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, thk. Mahmut Muhammed Şâkir. Dâru's-Selâm, Beyrut.
- Taberî, E. (ts.). *Târîhü'r-Rûsul ve'l-Mülûk*, Beytu'l-Efkûru'l-Devleyetî, Suûd.
- Yazır, E. (2007). *Hak Dini Kur'ân Dili*, Hikmet Neşriyat, İstanbul.
- Zemahşerî, C. (2008). *el-Keşşâf an Hakâik-i Ğavâmizi't-Tenzîl*, Dâru'l-Fîkr, Beyrut.
- Zeydân, A. (1997). *el-Müstefâd min Kışaşi'l-Kur'ân li'd-Da've ve'd-Du'ât*, y.y. Beyrut.
- Zühaylî, V. (2003). *et-Tefsîru'l-Munîr fi'l-Akîde ve's-Şerîa ve'l-Menhec*, Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Dımaşk.
- Zühaylî, V. (2013). *Tefsîrü'l-Veciz Esbab- Nüzulü ile Beraber*, çev. Hacı İnan. Dua Yayıncılık, İstanbul.